

Lietuvos kaimų ir miestelių vietos bendruomenių funkcionalumą lemiantys veiksmi

Saulius Nefas

Mykolo Romerio universitetas
Ateities g. 20, LT - 2057

Straipsnyje analizuojamas vietos bendruomenės funkcionalumas, kuris naujosios viešosios vadybos kontekste yra vienas viešojo sektoriaus modernizavimo veiksnių. Šis klausimas aktualus kuriant pilietinę visuomenę. Apibrėžiama, kas yra funkcionali vietos bendruomenė ir kokie jos veiklos vertinimo kriterijai. Aprašomi atlikto tyrimo „Vietos bendruomenė 2007“ rezultatai, kurie atskleidė, kad vietos institucijų - savivaldybės (seniūnijos), bažnyčios (parapijos), mokyklos, kultūros įstaigų - veikloje pasireiškia kai kurių vietos bendruomenės funkcionalumą skatinančių veiksnių. Tačiau šių institucijų vadybiniai veiksmi ta linkme arba neatliekami, arba atliekami nesistemiškai, ir tai yra viena pagrindinių priežasčių, stabdančių Lietuvos kaimų ir miestelių vietos bendruomenių funkcionalumo raidą.

Raktažodžiai: vietos bendruomenė, funkcionalumas, faktoriai, veiksmi.

Keywords: local community, functionality of local community, factors, actions.

Įvadas

Šiuolaikiniame pasaulyje kinta žmonių mąstyse, drauge ir įvairių socialinių grupių saviorganizacija. Tradicinė ideologija vis mažiau beatspindi daugumos žmonių mąstymą ir, išivyraujant neribotam pliuralizmui, išryškėja naujos idėjos. Kartais atgimsta senos, anksčiau gyvavusios idėjos. Pavyzdys – komunitarizmo idėja, dalies šalininkų įsitikinimu, jau nusipelnanti ideologijos vardo [4, p. 171]. Kad ir kokios ideologijos būtų, visada svarbus pagrindinių žmogiškųjų vertybių klausimas. Vertybės, kurios rėmėsi krikščioniškomis nuostatomis, vykstant bažnyčios sekuliarizacijai, palaiapsniui praranda savo turėtas pozicijas. Kitos vertybės, pavyzdžiui, šeima, bendruomenė, viešoji valdžia, laisvė, vienos nepajėgios būti atrama globalaus pasaulio vystymosi procesų sutrikdytam žmogui. Juk individo įgimtas poreikis norėti ryšių su aplinkiniais žmonėmis, siekis realizuoti save visuomenėje trikdomas šiuolaikinio dinamizmo. Pasak politologo A. Avižienio, „pastarieji te-

chnologine pažanga paženklini du šimtmečiai radikaliai skiriasi nuo ankstesniųjų tūkstantmečių, kai didžioji žmonių dauguma praleido praktiškai visą savo gyvenimą vienoje mažai kintančioje gyvenvietėje. <...> Iki XVIII šimtmečio galo retas kuris žemdirbys išvykdavo toliau nei 50 kilometrų (vienos dienos kelionė pėsčiomis) nuo savo gimtinės. <...> XIX amžiuje, įdiegus modernias susisiekimo priemones ir pramoninę gamybą, milijonai europiečių plūstelėjo iš kaimų į miestus“ [1, p. 16]. Jo nuomone, socializmas siūlo problemas spręsti švelninant kilusias turtines disproporcijas, nacionalizmas skatina vertinti savo šalies praeitį, žmonių darinius jungtis ir konkuruoti bei perimti naujos vadybos idėjas, o demokratija kviečia piliečius dalyvauti viešojo valdymo procesuose, skatina pilietiškumą, ypač lokaliniu valdymo lygmeniu. Todėl šiuolaikiniam žmogui būtina pasirinkti iš daugybės ryškių ir ne tokių ryškių ideologinių nuostatų ir išspręsti dvigubą uždavinį: surasti naujas vertybes, dažnai sietinas su vienu naujosios viešosios vadybos segmentu – piliečių bendruomenių dalyvavimu. Būtent todėl Vakarų demokratinėse valstybėse pastaruoju metu vis labiau atsigręžiama į vieną iš tradicinių, bet labai koreliuojančių su naujuoju viešuoju valdymu vertybių – bendruomeniškumą. Tą patirtį aktualu analizuoti pritaikomumo Lietuvoje aspektu, nes reformuojant Lietuvos viešąjį (ypač savivaldos) sektorių dažnai daug kur remiamasi demok-

Saulius Nefas - Mykolo Romerio universiteto Viešojo administravimo katedros lektorius, socialinių mokslų daktaras.

El. paštas: saunef@mruni.lt

Straipsnis įteiktas redakcijai 2008 m. vasario mėn.; recenzuotas; parengtas spaudai 2008 m. kovo mėn.

ratinių šalių patirtimi. Po nepriklausomybės atkūrimo vis daugiau Lietuvos žmonių, lankydamiesi užsienyje, atkreipia dėmesį į bendruomeniškos veiklos pavyzdžius, o Lietuvoje įvairūs filantropiniai ir ES fondai didina paramą vietos bendruomenių ir nevyriausybinų organizacijų veiklos skatinimo programoms¹.

Demokratinėse valstybėse vietos bendruomenės egzistuoja kaip natūrali gyventojų socialinė jungtis, todėl ir teoriniai darbai apie bendruomenes, ir praktiškas iniciatyvos skatinimas yra visiškai suprantamas dalykas, o bendruomeniškas viešojo administravimo kontekste tiek anksčiau, tiek dabar pripažįstamas kaip ypatinga vertybė, nusakanti socialinės organizacijos kokybę, ir todėl yra visokeriopai skatinamas pilietinės visuomenės kūrimo kontekste ir yra vienas iš viešojo sektoriaus modernizavimo veiksmų.

Vietos bendruomenių veiklos analizę vadybiniu aspektu suponuoja subsidiarumo principo įgyvendinimo aktualumas, siekiant, kad tai, ką gali padaryti pati bendruomenė, neturi daryti valstybė². Tačiau ten, kur atskiro žmogaus ar bendruomenės jėgų nepakanka, pagal išgales jų pastangas turi paremti visuomenė bei valstybė. Pagal klasikinį subsidiarumo suvokimą tai, ką individas gali pasiekti savo iniciatyva ir savo jėgomis, negali būti atimta iš jo ir priskirta visuomenei, nes taip nusižengiama teisingumui. Norint to pasiekti, reikalinga atlikti tam tikrus vadybinius veiksmus. Moksliniu aspektu iki šiol aktuali šių vadybinių veiksmų, kurie lemia šiuolaikinės vietos bendruomenės funkcionalumą, sistemos paieškos problema. Šio straipsnio tikslas - sugrupuoti vadybinius veiksmus, kurie gali būti atliekami tam tikrose vietos institucijose. Tai daroma remiantis naujosios viešosios vadybos paradigma, nes, kai kurių autorių nuomone, „savivaldybėse, kurios labiau susijusios su paslaugų teikimu gyventojams, reikėtų sudaryti kuo palankesnes sąlygas įgyvendinti naująją viešąją vadybą“ [5, p.33].

Vietos bendruomenės funkcionalumo esmė

Šiuolaikinės Lietuvos kaimų ir miestelių vietos bendruomenių funkcionalumas yra nunykęs arba epi-

¹ A Navickas, rašydamas apie pagalbą bendruomenių vystymui, mini du šio reiškinio aspektus: viena - taip suteikiamas svarbus institucinis pamatas, kuris leidžia įgyvendinti bendruomenių iniciatyvas, mokytis kitokio viešojo administravimo; kita - daugelyje Lietuvos vietų prisikūrė dirbtinių bendruomenių, kurių vienintelis tikslas – gauti ES paramą. Kartais šios nenatūraliai susiformavusios bendruomenės kuriamos kaip alternatyva natūralių bendruomenių (pavyzdžiui, parapijų) liekanoms (žr. [6]).

² Lietuvoje šią problemą pirmieji iškėlė V. Paulikas ir V. Adomonis [8].

zodinio pobūdžio, o būtent funkcionalumo atkūrimas ir yra vienas iš viešųjų institucijų veiklos kriterijų, taip pat demokratinio valdymo (realios savivaldos) dimensijos išraiška. Tuo tarpu pastebima, kad Vakarų šalyse socialinis kapitalas nuolat atsigauja, stiprinamas vietos valdžią (savivaldybę, seniūniją) ir vietos institucijas (bažnyčią, mokyklą, kultūros įstaigas ir pan.) bei pilietines iniciatyvas.

Apibrėžiant funkcionalios vietos bendruomenės sąvoką, vartotinas D. Korteno organizacijos (NVO) apibrėžimas, pasak kurio, NVO būdingas savanoriškumas, pilietiškumas bei dalyvavimas teikiant viešąsias paslaugas ir įgyvendinant viešąją politiką [7, p. 211]. Vietos bendruomenės labiausiai skiriasi nuo NVO tuo, kad ji neformalizuoja savo veiklos. Todėl funkcionali vietos bendruomenė siūloma apibrėžti taip: *funkcionali vietos bendruomenė yra grupė žmonių, gyvenančių apibrėžtoje teritorijoje ir atliekančių tam tikrus veiksmus tos vietos labui, dėl ko atsiranda bendrų interesų ir vidinis jausmas, jog jie priklauso tai pačiai žmonių grupei.*

Funkcionalios vietos bendruomenė gali būti apibrėžiama šiais pagrindiniais kriterijais:

- yra lyderis (-iai);
- yra aktyvi piliečių grupė (formalus bendruomenės centras), kuri sistemingai renkasi į susirinkimus ir formuluoja bendruomenės poreikius;
- yra bent viena nevyriausybinė organizacija;
- veikia komunikacinė sistema;
- gilinamasi į dvasines vertybes, etnokultūrą, ir todėl sukuriama palanki terpė bendruomenės individui augti, tobulėti;
- vyksta individų, kaimynų, grupių, organizacijų tarpusavio sąveika;
- kuriama socialinė tvarka;
- individai pasitiki savimi ir savo kaimynais;
- realizuojami demokratijos principai.

Tai, kas čia vadinama funkcionalia vietos bendruomene, Vakarų šalyse vadinama *pilietine bendruomene*, ir apibrėžiama, kad jai būdingas piliečių dalyvavimas viešuosiuose reikaluose, o jų tarpusavio ryšiai grindžiami horizontaliais tarpusavio ir bendravimo santykiais, kurie remiasi vienas kito gerbimu ir pasitikėjimu net tada, kai požiūriai į esminius dalykus skiriasi [9, p. 119–122], arba *kaimynyste (neighbourhood)*, kuri, pasak R. Durando [3], yra teritorija, kurioje gyventojai užima tam tikras gyvenimo erdves; naudojasi tomis pačiomis tarnybomis ir bendro naudojimo įrenginiais, gali dalyvauti toje pačioje veikloje: rūpintis, stengtis išlaikyti ir gerinti materialinius dalykus, sudvasinti bendruomenės gyvenimą, turtinti aplinką, kuriai taip pat reikia išsipareigojimų. Tiek

vietos bendruomenės, tiek pilietinės bendruomenės arba kaimynystės negalima maišyti su Vakarų šalyse jau seniai egzistuojančiais, o Lietuvoje tik pastaraisiais metais sparčiai besikuriančiais, kaip buvo minėta anksčiau, formalizuota institucija - *bendruomenės centru*, vieta, kurioje susirenka įvairaus amžiaus, skirtingo išsilavinimo, įvairios visuomeninės padėties žmonės, kurie čia ateina suvienyti savo žinių, jungti savo patyrimo ir noro šviestis, studijuoti bendrų problemų, dirbti dėl to paties tikslo [2, p. 139]. Tai yra ne kas kita, kaip vietos bendruomenėje veikianti viena ar kelios bendruomeninės organizacijos, kurios yra formalios.

Vadybinių veiksmų, lemiančių vietos bendruomenės funkcionalumą sistema

Tyrimu *Vietos bendruomenė 2001*³ buvo nustatyti svarbiausi faktoriai⁴, lemiantys vietos bendruomenės funkcionalumą. Buvo tiriamos dviejų tipų institucijos, veikiančios teritoriniu principu, – savivaldybės (seniūnijos) ir bažnyčios parapijos, ir dviejų tipų institucijos, kurių įtaka vietos bendruomenei yra betarpiška – mokyklos ir kultūros įstaigos.

Vadybinių veiksmų įtakos bendruomenės funkcionalumui nustatyti tyrime *Vietos bendruomenė 2007* buvo taikytas anketinės apklausos metodas. Naudota Likerto skale grindžiama anketa. Tirta, kaip pasirinktose institucijose ir veiklos sferose reiškiasi tam tikri vietos bendruomenės funkcionalumą skatinantys veiksmai. Anketoje buvo 53 uždari klausimai. Respondentams buvo palikta galimybė, atsakant į atvirą klausimą, pateikti savo nuomonę, tačiau tokia galimybė nė vienas respondentas nepasinaudojo. Atsakymų skalė buvo tokia: visiškai nesutinku; nesutinku; nei sutinku, nei nesutinku; sutinku; visiškai sutinku.

³ Tyrimas buvo atliekamas 2001 m. birželio 1–15 dienomis. Tyrimo generalinė visuma buvo visų 48 Lietuvos Respublikos rajoninių savivaldybių gyventojai. Tyrimas vykdytas penkių apskričių savivaldybėse ir seniūnijose: Alytaus rajono savivaldybės Miroslovo ir Punios seniūnijose, Anykščių rajono savivaldybės Svėdasų ir Kurklių seniūnijose, Biržų rajono savivaldybės – Vabalninko ir Pačeriaukštės seniūnijose, Jurbarko rajono savivaldybės – Raudonės ir Girdžių seniūnijose bei Širvintų rajono savivaldybės – Čiobiškio ir Alionių seniūnijose.

⁴ Remiantis *Tarptautinių žodžių žodynu* (Vilnius: Alma littera, 2001, p. 226, 918), sąvokos *faktorius* ir *veiksmas* šiame straipsnyje vartojamos šiomis prasmėmis: *faktorius* [lot. factor – darytojas, gamintojas] – jėga, sukelianti ir vedanti kurį nors reiškinį; *veiksny* – proceso varomoji jėga, būtina jo vyksmo sąlyga. Veiksmas: baigtinis veikimo tarpsnis, pavyzdžiui, žmogaus veiksmai.

Anketa buvo išdalyta KTU Savivaldos mokymo centro kartu su Jungtinių Tautų vystymo programa bei LR Vidaus reikalų ministerija 2005 – 2007 metais vykdyto projekto „Vietos plėtros strategijų įgyvendinimas Lietuvoje: viešųjų paslaugų teikimo gerinimas stiprinant partnerystės ryšių kūrimo ir tinkamo finansų valdymo gebėjimus“ mokymo programos klausytojams. Jie atstovavo Marijampolės, Utenos, Kauno, Panevėžio, Telšių, Vilniaus, Alytaus, Klaipėdos apskrityse esančių 17 savivaldybių (Širvintų r., Elektrėnų, Švenčionių r., Raseinių r., Jonavos r., Kėdainių r., Panevėžio m. ir Panevėžio r., Biržų r., Pasvalio r., Telšių r., Plungės r., Utenos r., Varėnos r., Kazlų Rūdos ir Neringos) politikams ir administracijos darbuotojams. Politikai ir viešojo administravimo sistemos darbuotojai (toliau – administracijos) kaip tikslinės tyrimo grupės, buvo pasirinkti todėl, kadangi viešosios politikos procese vyksta nuolatinė sąveika tarp interesų grupių (funkcionalios vietos bendruomenės ir yra interesų grupės) ir valdžios (politikų ir administracijos darbuotojų). Tiek politikų, tiek administracijos daromi sprendimai vietos bendruomenių atžvilgiu turi neabejotiną įtaką, formuojant ir vykdam funkcionalios vietos bendruomenės formavimo politiką.

Anketos apdorotos naudojant SPSS 13.0/Windows programą. Patikimumo intervalai buvo skaičiuojami siekiant palyginti teigiamus intervalus Likerto skaleje (4 ir 5) ir neigiamus (1 ir 2).

Tiriant savivaldybėje (seniūnijoje) atliekamus veiksmus, skatinančius vietos bendruomenės funkcionalumą, jie buvo suskirstyti į vadybinio, juridinio ir vertybinio pobūdžio veiksmų grupes. Respondentai administracijos darbuotojai deklaravo neutralumą (nei sutinku, nei nesutinku) arba pritarė (sutinku ir visiškai sutinku) vadybiniam ir juridiniam veiksmams, o respondentų politikų nuomonės išsiskyrė dėl vadybinių veiksmų ir kur kas labiau sutapo (sutinku ir visiškai sutinku) dėl juridinių ir vertybinių veiksmų. Respondentų administracijos darbuotojų didžiausio palaikymo sulaukė šie juridiniai veiksmai: kad savivaldybės administracijoje būtų darbuotojas, kuris koordinuotų bendruomenių iniciatyvas (93,5 proc.), ir kad bendruomenių projektams būtų skiriamos lėšos iš savivaldybės biudžeto (92,3 proc.). Labiausiai nepriartą vadybiniam veiksmui, kad seniūnijos darbuotojai į savo funkcijų vykdymą įtrauktų vietos bendruomenių žmones (22 proc.), ir vertybiniam veiksmui dėl seniūno iniciatyvumo, kuriant patariamąsias seniūnijų tarybas“ (6,5 proc.) (žr. *1 lentelę*).

Respondentai politikai taip pat labiausiai pritarė anksčiau nurodytiems juridiniams veiksmams, vadybiniam veiksmui – savivaldybėje vykstantiems bendruomenių centrų koordinaci-

niams pasitarimams (100 proc.) ir vertybiniam veiksmui – seniūno iniciatyvumui kuriant patariamąsias seniūnijų tarybas“ (95,2 proc.). Nemaža dalis respondentų nepritarė vadybiniam veiksmui, kad sistemingą seniūnijų funkcijų vertinimą atliktų vietos bendruomenių žmonės (28,6 proc.) ir kad seniūnijos darbuotojai skatintų vietos bendruomenių žmones pasirengti savo gyvenamosios vietovės vystymo (strateginius) planus (23,8 proc.) (žr. 2 lentelę). Labiausiai politikų ir administracijos darbuotojų nuomonės sutapo dėl seniūno iniciatyvumo kuriant patariamąsias tarybas (žr. 1 pav.).

Analizuojant bažnyčios parapijos veiksmus, kurie galėtų turėti įtakos vietos bendruomenės funkcionalumui vadybiniu, juridiniu ir vertybiniu požiūriais, išryškėjo, kad ir vieni, ir kiti respondentai neparodė vienareikšmiško pritarimo kuriai nors šių veiksmų grupei. Respondentai administracijos darbuotojai labiausiai pritarė (90 proc.) vadybiniam veiksmui, kad parapijos taryba yra parapijiečių išrinktas kolegialus organas, ir skeptiškai vertino vadybinius veiksmus, kad parapijos taryba spęstų tik klebono pasiūlytus klausimus (35,6 proc.) ir dvasininkai būtų bendruomenių tarybų nariai (48,9 proc.), (žr. 3 lentelę).

1 lentelė. Respondentų administracijos darbuotojų nuomonių pasiskirstymas dėl savivaldybėje ir seniūnijoje atliekamų veiksmų svarbos kaimų ir miestelių vietos bendruomenių funkcionalumui

<i>Teiginys</i>	<i>Sutinkančiųjų su teiginiu dalis*, proc.</i>	<i>Nesutinkančiųjų su teiginiu dalis**, proc.</i>	<i>Vertinimų vidurkis***</i>
Seniūnijos darbuotojai į savo funkcijų vykdymą įtraukia vietos bendruomenių žmones	33,0	22,0	3,1
Seniūno iniciatyvumas kuriant patariamąsias seniūnijų tarybas	47,8	6,5	3,5
Savivaldybės biudžete skiriamos lėšos vietos bendruomenių projektams	92,3	3,3	4,6
Savivaldybės administracijoje yra darbuotojas, koordinuojantis bendruomenių iniciatyvas	93,5	3,3	4,6

Šioje ir tolesnėse lentelėse:

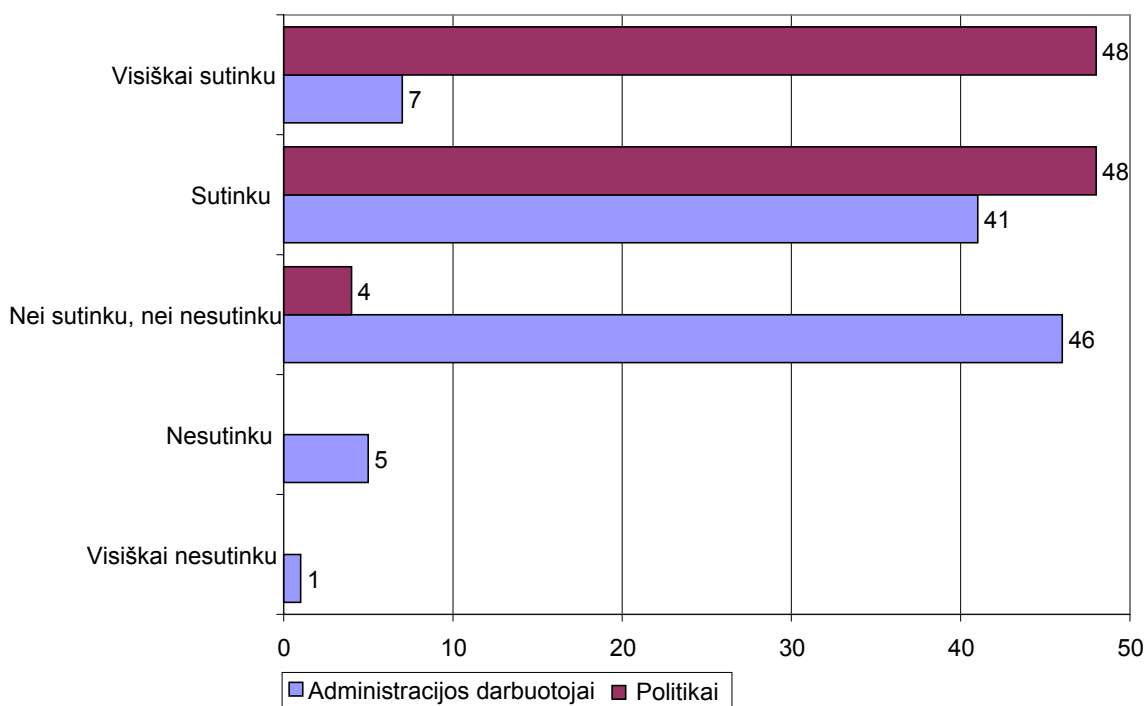
* sujungtos atsakymų kategorijos „visiškai nesutinku“ ir „nesutinku“;

** sujungtos atsakymų kategorijos „visiškai sutinku“ ir „sutinku“;

*** „1“ žymi atsakymą „visiškai nesutinku“, „5“ – atsakymą „visiškai sutinku“.

2 lentelė. Respondentų politikų nuomonių pasiskirstymas dėl savivaldybėje ir seniūnijoje atliekamų veiksmų svarbos kaimų ir miestelių vietos bendruomenių funkcionalumui

<i>Teiginys</i>	<i>Sutinkančiųjų su teiginiu dalis*, proc.</i>	<i>Nesutinkančiųjų su teiginiu dalis**, proc.</i>	<i>Vertinimų vidurkis***</i>
Seniūnijos darbuotojai skatina vietos bendruomenės pasirengti savo vietovės vystymo planus	66,7	23,8	3,4
Seniūnijos funkcijas sistemingai vertina vietos bendruomenių žmonės	71,4	28,6	3,4
Seniūno iniciatyvumas kuriant patariamąsias seniūnijų tarybas	95,2	0,0	4,4
Savivaldybėje vyksta bendruomenių centrų koordinaciniai pasitarimai	100,0	0,0	4,2

1 pav. Respondentų nuomonių pasiskirstymas dėl seniūno iniciatyvumo svarbos, kuriant patariamąsias seniūnijų tarybas, *proc.*

3 lentelė. Respondentų administracijos darbuotojų nuomonių pasiskirstymas dėl bažnyčios parapijos veiksmų svarbos kaimų ir miestelių vietos bendruomenių funkcionalumui

<i>Teiginys</i>	<i>Sutinkančiųjų su teiginiu dalis*, proc.</i>	<i>Nesutinkančiųjų su teiginiu dalis**, proc.</i>	<i>Vertinimų vidurkis***</i>
Parapijos taryba sprendžia tik klebono pasiūlytus klausimus	8,0	35,6	2,76
Vietos dvasininkai yra bendruomenių tarybų nariai	51,1	7,6	3,5
Parapijos taryba yra parapijiečių išrinktas kolegialus organas	90,1	0,0	4,2

Visi respondentai politikai visiškai pritarė vadybiniam veiksmui, kad dvasininkai bendrauja su tikinčiaisiais ne tik bažnyčioje, bet ir parapijoje, ir didžioji jų dauguma pritarė vadybiniam veiksmui, kad parapijos taryba sprendžia dvasininkų ir parapijiečių – vietos bendruomenės narių pasiūlytus klausimus (90,5 proc.), ir vertybiniam veiksmui dėl dvasininkų dalyvavimo vietos bendruomenių renginiuose (90,4 proc.). Respondentai politikai nepritarė juridiniam veiksmui, kad parapijos taryba gautų lėšų iš biudžeto vietos bendruomenei aktualiems socialiniams, kultūriniais, saugumo klausimams spręsti (28,6 proc.), ir vadybiniam veiksmams, kad parapijos taryba spręstų tik klebono pasiūlytus klausimus (61,9 proc.), o parapijos taryba būtų klebono sudarytas

kolegialus organas (47,6 proc.) (žr. 4 lentelę). Vieni ir kiti respondentai neigiamiausiai vertino nuostatą, kad parapijos taryba spręstų tik klebono pasiūlytus klausimus (žr. 2 pav.).

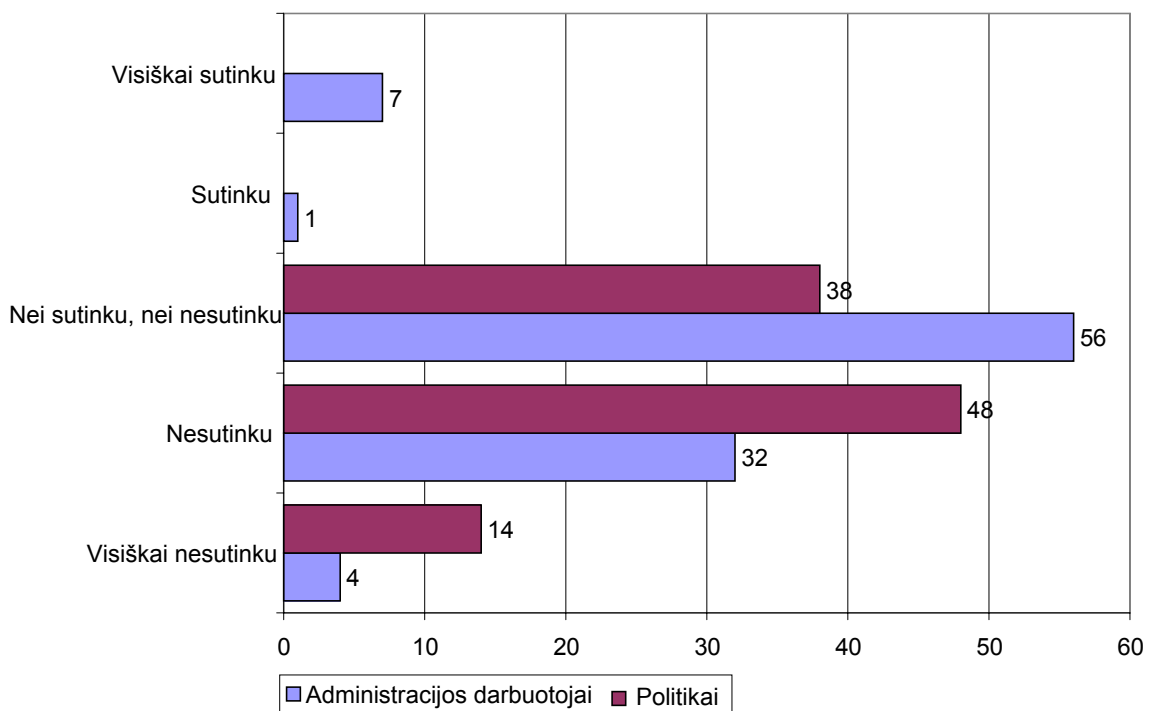
Vadybiniu, juridiniu ir vertybiniu aspektais vertinant mokykloje atliekamus veiksmus, kurie galėtų skatinti vietos bendruomenės funkcionalumą, visi respondentai pritarė vertybiniam veiksmui pedagogai skatintų mokinius dalyvauti vietos bendruomenių iniciatyvose (žr. 3 pav.). Nemaža dalis respondentų administracijos darbuotojų nepritarė vadybiniam veiksmams, kad pedagogai organizuotų vietos bendruomenės žmonių savišvietą (19,6 proc.) ir į edukacines programas įtrauktų medžiaga apie bendruomeniškumą (14,1 proc.) (žr. 5 lentelę). Respondentai politikai labiausiai pritarė vadybiniam veiksmui, kad

mokyklose vyktų vietos bendruomenių renginiai (95,2 proc.) ir visiškai pritarė vertybiniais veiks-
mams, kad pedagogai ne tik skatintų mokinius daly-
vauti vietos bendruomenių iniciatyvose, bet ir patys

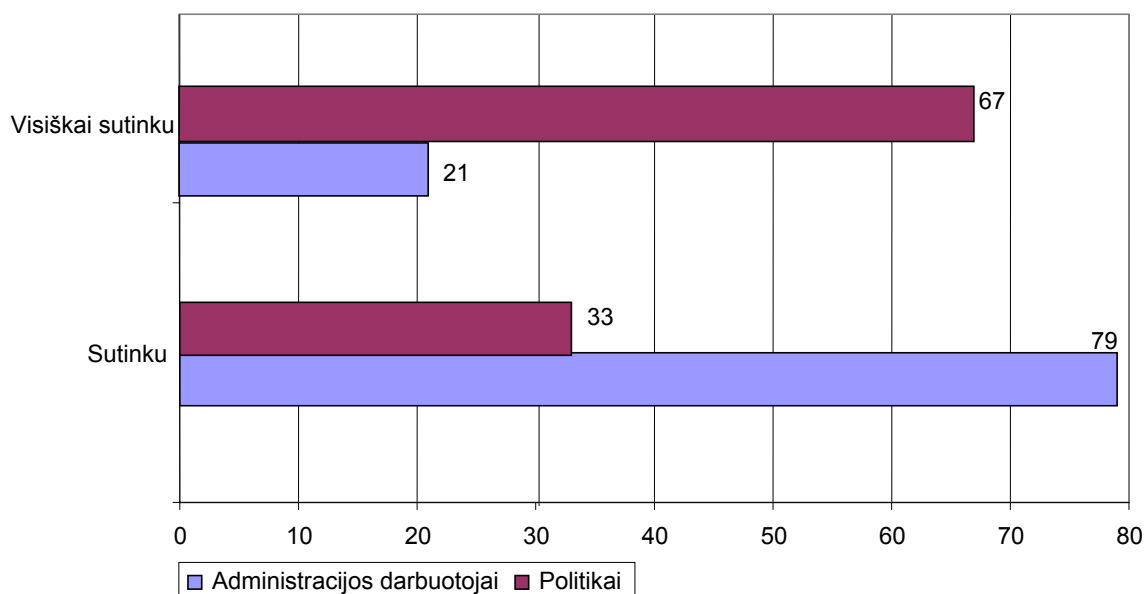
aktyviai dalyvautų vietos bendruomenių iniciatyvose
(žr. 6 lentelę). Jie nepritarė vadybinei nuostatai, kad į
mokyklos needucacinių funkcijų vykdymo vertinimą
būtų įtraukiami vietos bendruomenių žmonės.

4 lentelė. Respondentų politikų nuomonių pasiskirstymas dėl bažnyčios parapijos veiksmų svarbos
kaimų ir miestelių vietos bendruomenių funkcionalumui

<i>Teiginys</i>	<i>Sutinkančiųjų su teiginiu dalis*, proc.</i>	<i>Nesutinkančiųjų su teiginiu dalis**, proc.</i>	<i>Vertinimų vidurkis***</i>
Parapijos taryba sprendžia tik klebono pasiūlytus klausimus	0,0	61,9	2,2
Parapijos taryba yra klebono su- darytas kolegialus organus	33,4	28,6	3,1
Parapijos taryba gauna lėšų iš biu- džeto vietos bendruomenei aktua- liems socialiniams, kultūriniais, saugumo klausimams spręsti	52,4	23,8	3,3
Dvasininkai dalyvauja vietos bendruomenės renginiuose	90,4	0,0	4,2
Parapijos taryba sprendžia dva- sininkų ir parapijiečių – vietos bendruomenės narių - pasiūlytus klausimus	90,5	0,0	4,2
Dvasininkai bendrauja su tikin- čiaisiais ne tik bažnyčioje, bet ir parapijoje	100,0	0,0	4,2

2 pav. Respondentų nuomonių pasiskirstymas dėl nuostatos, kad parapijos taryba sprendžia tik klebono
pasiūlytus klausimus, *proc.*

3 pav. Respondentų nuomonių pasiskirstymas dėl nuostatos, kad pedagogai skatintų mokinius dalyvauti vietos bendruomenių iniciatyvose, *proc.*

5 lentelė. Respondentų administracijos darbuotojų nuomonių pasiskirstymas dėl mokyklos veiksmų svarbos kaimų ir miestelių vietos bendruomenių funkcionalumui

<i>Teiginys</i>	<i>Sutinkančiųjų su teiginiu dalis*, proc.</i>	<i>Nesutinkančiųjų su teiginiu dalis**, proc.</i>	<i>Vertinimų vidurkis***</i>
Pedagogai į edukacines sistemas įtraukia medžiagą apie bendruomeniškumą	78,3	14,1	3,8
Pedagogai sistemingai organizuoja vietos bendruomenės žmonių savišvietą	80,4	12,0	3,8
Pedagogai skatina mokinius dalyvauti vietos bendruomenių iniciatyvose	100,0	0,0	4,2

6 lentelė. Respondentų politikų nuomonių pasiskirstymas dėl mokyklos veiksmų svarbos kaimų ir miestelių vietos bendruomenių funkcionalumui

<i>Teiginys</i>	<i>Sutinkančiųjų su teiginiu dalis*, proc.</i>	<i>Nesutinkančiųjų su teiginiu dalis**, proc.</i>	<i>Vertinimų vidurkis***</i>
Į mokyklos needukacinių funkcijų vykdymo vertinimą įtraukiami vietos bendruomenių žmonės	9,5	28,5	2,7
Mokyklose vyksta vietos bendruomenių renginiai	95,2	0,0	4,1
Pedagogai patys aktyviai dalyvauja vietos bendruomenių iniciatyvose	100,0	0,0	4,3
Pedagogai skatina mokinius dalyvauti vietos bendruomenių iniciatyvose	100,0	0,0	4,7

Pagal tyrimo duomenis, bendruomenės funkcionalumo didinimo aspektu labai teigiamai vertinami kultūros įstaigose (kultūros namuose, bibliotekose) atliekami veiksmai. Nemaža dalis respondentų administracijos darbuotojų (23,9 proc.) neigiamai vertino tik vadybinį veiksmą, kad į vietos kultūros namų, bibliotekų veiklos vertinimą būtų įtraukiami vietos bendruomenės žmonės (žr. 7 lentelę). Respondentai administracijos darbuotojai labiausiai pritarė nuostatomis, kad kultūros įstaigose vyktų vietos bendruomenių renginiai ir kad kultūros įstaigų darbuotojai palaikytų vietos bendruomenės kultūrinės iniciatyvas bei rodytų iniciatyvą bendrauti su mokykla, bažnyčia, vietos policininku.

Visi respondentai politikai pritarė, kad: kultūros įstaigų vadovai koordinuotų savo veiklą su vietos bendruomenių lyderiais, į kaimų, miestelių kultūri-

nių renginių planavimą ir kultūros namų veiklos vertinimą būtų įtraukiami vietos bendruomenių žmonės, bendruomenės centrams būtų sudaromos sąlygos naudotis kultūros įstaigų resursais (patalpos, telefonas, kompiuteris ir t. t.), kultūros įstaigų darbuotojai palaikytų vietos bendruomenės kultūrinės iniciatyvas, kultūros įstaigų darbuotojai rodytų iniciatyvą bendrauti su mokykla, bažnyčia, vietos policininku (žr. 8 lentelę).

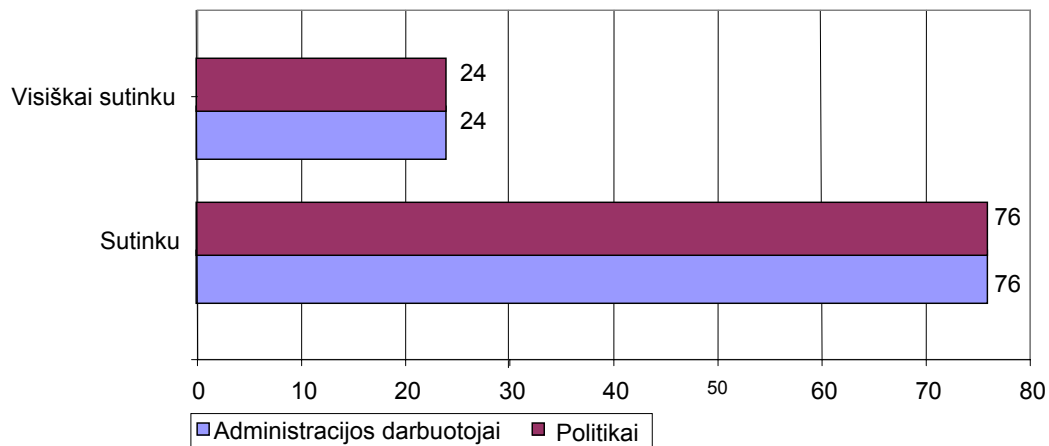
Administracijos darbuotojų ir politikų nuomonės sutapo dėl to, kad kultūros įstaigos darbuotojai palaikytų vietos bendruomenės kultūrinės iniciatyvas (žr. 4 pav.), o kultūros įstaigos darbuotojai rodytų iniciatyvą bendrauti su mokykla, bažnyčia, vietos policininku“ (žr. 5 pav.). Politikų ir administracijos darbuotojų pritarimas šiems veiksams rodo politinio supratimo ir administracinės valios buvimą, o pritarimas

7 lentelė. Respondentų administracijos darbuotojų nuomonių pasiskirstymas dėl kultūros įstaigų veiksmų svarbos kaimų ir miestelių vietos bendruomenių funkcionalumui

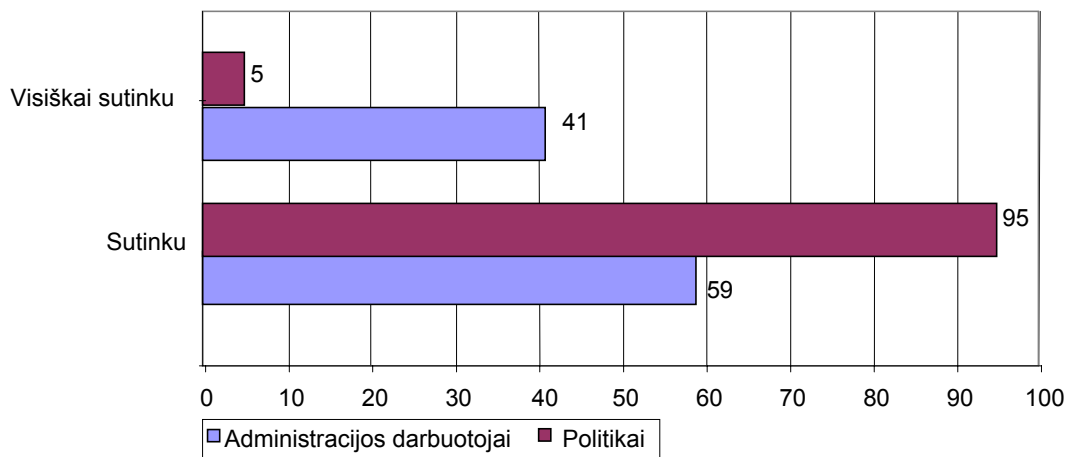
<i>Teiginys</i>	<i>Sutinkančiųjų su teiginiu dalis*, proc.</i>	<i>Nesutinkančiųjų su teiginiu dalis**, proc.</i>	<i>Vertinimų vidurkis***</i>
Į vietos kultūros namų vertinimą įtraukiami vietos bendruomenių žmonės	66,3	23,9	3,5
Kultūros įstaigų darbuotojai rodo iniciatyvą bendrauti su mokykla, bažnyčia, vietos policininku	100,0	0,0	4,4
Kultūros įstaigose vyksta vietos bendruomenių renginiai	100,0	0,0	4,7

8 lentelė. Respondentų politikų nuomonių pasiskirstymas dėl kultūros įstaigų veiksmų svarbos kaimų ir miestelių vietos bendruomenių funkcionalumui

<i>Teiginys</i>	<i>Sutinkančiųjų su teiginiu dalis*, proc.</i>	<i>Nesutinkančiųjų su teiginiu dalis**, proc.</i>	<i>Vertinimų vidurkis***</i>
Kultūros įstaigų vadovai koordinuoja savo veiklą su vietos bendruomenių lyderiais	100,0	0,0	4,1
BC sudaromos sąlygos naudotis kultūros įstaigų resursais (patalpos, tel., kompiuteris ir t.t.)	100,0	0,0	4,1
Kultūros įstaigų darbuotojai rodo iniciatyvą bendrauti su mokykla, bažnyčia, vietos policininku	100,0	0,0	4,1
Į vietos kultūros namų vertinimą įtraukiami vietos bendruomenių žmonės	100,0	0,0	4,2
Į kaimų, miestelių kultūrinių renginių planavimą įtraukiami vietos bendruomenių žmonės	100,0	0,0	4,4

4 pav. Respondentų nuomonių pasiskirstymas dėl nuostatos, kad kultūros įstaigos darbuotojai palaikytų vietos bendruomenės kultūrines iniciatyvas, *proc.*

5 pav. Respondentų nuomonių pasiskirstymas dėl nuostatos, kad kultūros įstaigų darbuotojai rodytų iniciatyvą bendrauti su mokykla, bažnyčia bei vietos policininku, *proc.*

tiek vadybinio, tiek juridinio, tiek vertybinio pobūdžio veiksniams rodo sistemiskumą, kuris itin svarbus siekiant rezultato - vietos bendruomenės funkcionavimo kultūros srityje.

Išvados

1. Atliktas tyrimas parodė, kad, siekiant Lietuvos kaimų ir miestelių vietos bendruomenių funkcionalumo, tarp daugelio vadybinių veiksmų vietos politikai, administracijos darbuotojai, taip pat ir seniūnai, pirmumą turi teikti šiems veiksams: 1) savivaldybės administracijoje paskirti darbuotoją, koordinuojantį vietos bendruomenių iniciatyvas; 2) savivaldybės biudžete numatyti lėšų vietos bendruomenių projektams; 3) savivaldybėje vykdyti bendruomenių centrų koordinacinius pasitarimus. Vietos politikai ir administracijos darbuotojai kartu su bendruomenių aktyvu turi diskutuoti dėl seniūno vaidmens kuriant patariamąsias tarybas, kadangi, seniūnui rodant per daug

iniciatyvumo jas kuriant, galimas vyraujančios seniūno įtakos susiformavimas, o visai nedalyvaujant – pavojus, kad kai kuriose vietos bendruomenėse tokios tarybos nesusikurs ir nuo dėl to nukentės vietos bendruomenės funkcionalumas.

2. Savivaldybės administracijos ir seniūnijų darbuotojams reikia organizuoti šviečiamuosius seminarus, kad jie nebijotų į savo funkcijų vykdymą įtraukti vietos bendruomenių žmonių, kadangi visos funkcijos, kurias vykdo savivaldybės administracija, yra skirtos būtent vietos bendruomenės žmonėms, o pastariesiems nedalyvaujant veikloje, didėja nepasitenkinimas tuo, kas ir kaip daroma, t. y. vietos bendruomenė neįgalinama ką nors atlikti (funkcionuoti), o laukiama, kad valdžios institucijos viską padarys.

3. Bendruomenėje labai svarbus vaidmuo tenka kunigui lyderiui, kuris savo veikloje remiasi viešumo, parapijiečių dalyvavimo, darbų ir atsakomybių pasidalijimo principais. Dvasininkai, kurie gebės atsako-

mybe pasidalyti bent su parapijos komiteto nariais, padės pagrindus šiuolaikinės parapijos vietos bendruomenėje funkcionavimui ir prisidės prie vietos bendruomenės funkcionavimo. Dalis vietos bendruomenės narių negali įsivaizduoti dvasininko eiliniu bendruomenės tarybos nariu, ir dėl to kaltas, matyt, ne tik bažnyčios uždarumas, bet ir susiformavęs dvasininko lyderio, o ne dvasininko dalyvio tipas, kurį pakeisti gali tik patys dvasininkai. Dvasininkams reikia atkreipti dėmesį į kolegialumą sudarant parapijų tarybas ir atsisakant autokratinio parapijų tarybų veikimo principo, kai svarstomus klausimus siūlo tik klebonas – tai akcentuoja absoliuti dauguma vietos bendruomenės narių. Savivaldybių tarybose turi būti diskutuojama dėl lėšų iš biudžeto skyrimo parapijų taryboms, vykdant vietos bendruomenėms aktualius socialinius, kultūrinius, fizinio saugumo projektus, nors vietos bendruomenės žmonės tai vertina nevienareikšmiškai. Išsklaidyti abejones turėtų padėti didesnis viešumas, kam skiriami pinigai, ir atsiskaitomumas, kokių rezultatų yra pasiekta.

4. Analizuojant veiksmus, kuriais mokykla galėtų padėti gerinti bendruomenės funkcionalumą, išryškėjo, kad tuo aspektu svarbi pedagogų misija - skatinti mokinius dalyvauti vietos bendruomenės iniciatyvose, kartu patiems dalyvaujant tose iniciatyvose. Svarbu, kad dauguma tų iniciatyvų renginių vyktų mokyklose. Švietimo politiką formuojančios ir įgyvendinančios institucijos (tarp jų Švietimo ir mokslo ministerija, savivaldybių švietimo skyriai ir mokyklų administracijos) turėtų pagalvoti, ar tyrimo metu išryškėjęs nepritarimas, kad į edukacines programas būtų įtraukiama medžiaga apie bendruomeniškumą, o į mokyklos needucacinių funkcijų vertinimą įtraukiami vietos bendruomenės žmonės, nedidina izoliacijos tarp švietimo paslaugos teikėjo (mokyklos) ir gavėjo (vietos bendruomenės gyventojų), dėl ko pasakui nukenčia paslaugos kokybė.

5. Vietos bendruomenės kultūros institucijų atliekami vadybiniai veiksmai organizuojant renginius vietos bendruomenėse liudija, kad šie veiksmai palaikomi tiek politikų, tiek administracijos darbuotojų. Tai leidžia tikėtis, kad būtent kultūrinis vietos bendruomenės funkcionalumas yra vietos bendruomenės funkcionalumo pagrindas. Prioritetiniai veiksmai, kuriuos pirmiausia turėtų atlikti šiuolaikinių vietos bendruomenių kultūros įstaigos, yra šie: 1) stiprinti kultūros įstaigų darbuotojų bendradarbiavimą su mokyklomis, bažnyčia, vietos policininkais; 2) palaikyti vietos bendruomenės kultūrinės iniciatyvas ir aktyviai dalyvauti jas įgyvendinant, pavyzdžiui, organizuojant vietos bendruomenės renginius kultūros įstaigose; 3) koordinuojant veiklą, kultūros įstaigų vadovams glaudžiau bendradarbiauti su vietos bendruomenių lyderiais.

Literatūra

1. Avižienis A. Koks galėtų būti mūsų laikų nacionalinės savimonės vaidmuo? *Laisvas laikraštis*, 2003m. sausio 16 – 30 d., Nr. 2, 15.
2. Baršauskienė V., Leliūgienė I. *Sociokultūrinis darbas bendruomenėje*. Kaunas: Technologija, 2001.
3. Durand, R. *Histoire des centres sociaux. Du voisinage a la citoyennete*. Paris: Syros. 1996.
4. Kulesza W. *Mūsų laikų ideologijos*. Vilnius: Alma littera, 1998.
5. Guogis A., Gudelis D. Naujosios viešosios vadybos taikymo teoriniai ir praktiniai aspektai. *Viešojo politika ir administravimas*, 2003, Nr. 4, 26-34.
6. Navickas A. *Vietos savivalda ir demokratiniai procesai*. Paskaitų konspektas, VU, 2007.
7. Puškorius S. (Ats. red.). *Viešojo sektoriaus institucijų administravimas*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002.
8. Paulikas V., Adomonis V. Vietos savivalda ir sprendimų priėmimas. *Viešojo politika ir administravimas*, 2003, Nr. 4, 66-73.
9. Putnam R. D. *Kad demokratija veiktų*. Vilnius: Margi raštai, 2001

Saulius Nefas

Actions Determining Functionality of Local Communities of Villages and Towns in Lithuania

Summary

The article focuses on the functionality of a local community as one of the main factors of public sector's modernization in the context of New Public Administration. This issue is also important in the process of development of civil society. That author gives a definition of a functional local community and its criteria. According to the results of the survey "Local Community 2007", which is discussed in this article, it was possible to identify certain actions promoting functionality of local communities of special local institutions - municipality (neighbourhood), church (parish), school, culture centres and etc. The survey has demonstrated that specific actions in those local institutions are absent at all or implemented episodically. This allows concluding that this is one of the main reasons why local communities of villages and towns of contemporary Lithuania are not functioning yet.